

Our משנה: מתניתין אור לארבעה עשר בודקין את החמץ –
The night of the fourteenth we search out the חמץ

OVERVIEW

The משנה teaches us the requirement to be בודק חמץ on אור לי"ד. However, the משנה does not explain the reason (and the purpose) of this בדיקה (and the subsequent פסח). There is a dispute between רש"י and תוספות why we are בודק חמץ before פסח.¹

פירש הקונטרס² שלא לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא³ –

רש"י explained that we are בודק חמץ **in order not to transgress** the prohibitions of **רש"י** (that חמץ should not be seen and not be found in the possession of a Jew).⁴

רש"י disagrees with תוספות:

וקשה לרבינו יצחק כיון דצריך ביטול⁵ כדאמר בגמרא (דף ו,ב) הבודק צריך שיבטל⁶ –

And the ר"י has a difficulty with רש"י's interpretation; **since nullification** of חמץ **is required**, as the גמרא states (in the name of רב); **one who is בודק is also required to be מבטל** the חמץ.

ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי⁷ אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל –

And according to תורה law, merely being מבטל the חמץ before פסח **is sufficient** that one is not עובר on ב"י וב"י; the question is, **why did the חכמים require בדיקה altogether**. If, as רש"י maintains, the purpose of בדיקה is not to be עובר on ב"י וב"י, that concern is already laid to rest, for the בודק is מבטל, and ביטול is sufficient to remove the איסור of ב"י וב"י. The חכמים should have only retained the תורה method of ביטול. There is no need for בדיקה as far as ב"י וב"י is concerned.

תוספות offers his interpretation:

ונראה לרבינו יצחק דאף על גב דסגי בביטול בעלמא –

¹ See רש"י (בד"ה ומפני) on the רבינו נסים for a detailed explanation of this matter.

² בד"ה בודקין.

³ שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם (שמות [בא] יב,יט) and ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור (שמות [בא] יג,ז).

⁴ If one was not בודק חמץ (before פסח) and there would be חמץ in his possession on פסח, he would transgress the two (ביטול). [This בדיקה may be seen as a חיוב דאורייתא (if there was no ביטול).]

⁵ תוספות may be adding these words 'כיון דצריך ביטול' to reject any notion that ביטול is unreliable or ineffective. The following ruling proves that this is not so. See following footnote # 6.

⁶ The reason ביטול is required (even though there was בדיקה) is because he may find a (גלוסקא יפה) desirable roll (on פסח) and (if he was not מבטל the חמץ before פסח) he will be עובר on ב"י וב"י for this גלוסקא יפה. This ruling (also) teaches us that ביטול is an effective and practical way of preventing the איסור of ב"י וב"י. See 'Thinking it over' # 1.

⁷ תוספות בד"ה מדאורייתא and רש"י ד"ה בביטול. See there לקמן ד,ב.

And it is the view of the ר"י that even though ביטול בעלמא is sufficient not to be עובר on ב"י וב"י, nevertheless -

– החמירו חכמים לבדוק חמץ ולבערו שלא יבא לאכלו –

The חכמים were stringent and required to be בודק the חמץ and dispose of it in order he should not come to eat it. The purpose of בדיקה (תוספות) is not that one should not be עובר on ב"י וב"י (as רש"י maintains), but rather as a precaution that one should not eat the חמץ. If there was only a requirement to be מבטל the חמץ, and no requirement to be בודק and מבער (thus allowing us to have חמץ in our possession), there is a concern that we may (forget and) eat it on פסח (which is forbidden even if he was מבטל).

תוספות proves his point that בדיקה is to prevent אכילה:

– וכן משמע לקמן (דף יב, ב) דבעי רבא ככר בשמי קורה וכולי –

And it so is indicated later in the גמרא where רבא queried if there is a loaf of bread on top of a beam in the ceiling, etc.; is one required to bring a ladder and take it down. Do we say that since the loaf does not fall down of its own accord, there is no reason to bother with a ladder -

– או דלמא זימנין דנפל ואתי למיכליה –

Or perhaps sometimes the loaf falls, and he may come to eat it, therefore one is obligated to bring a ladder, etc. This indicates that the purpose of בדיקה וביעור is to prevent eating (but not to prevent ב"י וב"י⁸).

תוספות anticipates a question. Why are we concerned about שמא יבוא לאכלו by חמץ more than by שמא יבוא אסורי הנאה, where we may keep them in our possession and we are not concerned שמא יבוא לאכלו? תוספות answers:

– והטעם שהחמירו כאן טפי מבשאר איסורי הנאה⁹ שלא הצריכו לבערם –

And the reason the חכמים were stringent here by חמץ more than other איסורי הנאה where they did not require to dispose them, is -

– משום דחמץ מותר כל השנה ולא נאסר רק בפסח –

Because חמץ is permitted during the entire year, and it is only prohibited on פסח -

– ולא בדילי מיניה כדאמר לקמן (דף יא, א) –

And therefore the people are not separated from it, as the גמרא states later¹⁰. People are accustomed to eating חמץ year round; if the חמץ would be in his possession he may eat it inadvertently -

⁸ If the purpose of בדיקה is for ב"י וב"י what difference is there where the ככר is (or if it will fall down or not)?!

⁹ See [הארוך] א מהרש"א who explains that תוספות anticipated a difficulty understanding the difference between חמץ (where there is a חיוב ביעור) and other איסורי הנאה (where there is no חיוב ביעור). However תוספות had no question why is there no חיוב ביעור by איסורי אכילה. The reason there is no question that איסורי אכילה should have a חיוב ביעור is, since they are מותר בהנאה, why should there be a חיוב ביעור. See (however) footnote # 12.

ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי הכרם¹¹ שאיסורים נוהג איסור עולם –

And חמץ is not comparable to ערלה, בשר וחלב, or כלאי הכרם whose prohibition is everlasting. In those instances the person is removed from the איסור; he never eats it. Therefore we are not concerned if it is found in his possession.

anticipates an additional question. We do find another איסור which is not מינה and nevertheless there is no חיוב of וביעור; namely a נזיר is prohibited from grapes and wine, and nevertheless he may have them in his possession. תוספות explains:

ונזיר¹² נמי איסוריה שרי לאחרני –

And by a נזיר it is also understood why there is no וביעור, since what is prohibited to him is permitted to others. We cannot obligate a נזיר to rid his house from grapes, for there are others who may partake of them.

offers an alternate explanation why חמץ is different than other איסורים and one is required שלא יבוא לאכלו in order בדיקה וביעור to have מדרבנן.

אי נמי שאני חמץ שהחמירה בו תורה לעבור בבל יראה ובל ימצא –

Or one may also say that חמץ is unusual for the תורה was stringent concerning חמץ to be liable for ב"י וב"י something which we do not find by other איסורים, therefore (since if you are not מבטל you may not keep חמץ in your possession) –

החמירו חכמים לבדוק ולבערו אפילו היכא דביטלו משום דילמא אתי למיכליה –

The חכמים were stringent and required to be בודק and מבער the חמץ even when one was מבטל the חמץ, because he may come to eat it.¹³

wishes to clarify the ramifications of the א"נ:

ונראה לרבי שמשון בן אברהם¹⁴ דאפילו לפי טעם האחרון –

¹⁰ בדילי מינה where people are not חמץ, and בדילי מינה where people are חדש אביי there differentiates between חמץ.

¹¹ These three items ערלה, בשר בחלב, and כלאי הכרם are all אסורין בהנאה (as is חמץ). See the ואילך. גמרא לקמן כא,ב ואילך.

¹² The איסור נזיר is not an איסור הנאה. It seems that תוספות initial question was only on איסורי הנאה: Why is חמץ different from other איסורי הנאה (see footnote # 9). It would therefore seem that there is no question from נזיר איסור which is not איסורי הנאה and therefore it is permitted to be kept (see מהרש"א who explains that תוספות is referring to שלא יבוא איסורים; why is there a concern of וביעור). However one may argue that the question is really on all איסורים; why is there a concern of וביעור (איסור נדר עיי"ש). However one may argue that the question is really on all איסורים; why is there a concern of וביעור (איסור נדר עיי"ש). However one may argue that the question is really on all איסורים; why is there a concern of וביעור (איסור נדר עיי"ש). However one may argue that the question is really on all איסורים; why is there a concern of וביעור (איסור נדר עיי"ש).

¹³ It seems according to the א"נ, if there would not be an איסור ב"י וב"י by חמץ then the טעם of חמץ would not be sufficient to warrant וביעור. The fact that the תורה forbade חמץ from our possession through ב"י וב"י is also no reason for וביעור (since ביטול is sufficient to assure us that there will be no ב"י וב"י). However once the תורה places an איסור ב"י וב"י on חמץ, this reduces the 'novelty' of וביעור. It can be triggered even by a חשש of שמהא. However by other איסורים the novelty of וביעור is too great to be triggered by a (mere) חשש of שמהא. יבוא לאכלו. See 'Thinking it over' # 2.

¹⁴ This is the פסחים on תוספות הרשב"א and the ש"ש on משניות; ר"ש משאנץ.

And it is the view of the רשב"א that even according to the last explanation (the basis of the מדאורייתא is the חיוב בדיקה וביעור מדרבנן (א"נ); that the basis of the

צריך לומר דהחמירו חכמים בכל חמץ אפילו בחמץ נוקשה¹⁵ ועל ידי תערובת¹⁶ –

It is necessary to say that the חכמים were stringent (to require בדיקה וביעור) **by all types of חמץ even by חמץ נוקשה and by an admixture of חמץ, for –**

אף על גב דליכא בל יראה לפירוש רבינו תם בריש אלו עוברין (דף מב, א¹⁷) –

Even though that by this type of חמץ there is no prohibition of בל יראה according to the interpretation of the ר"ת in the beginning of עוברין; פרק אלו עוברין; one may have therefore thought that by these types of חמץ there is no בדיקה וביעור, nevertheless, the רשב"א maintains that there is a בדיקה וביעור even for תערובות וע"י חמץ נוקשה וע"י תערובות¹⁸.

ע"י תערובות and חמץ נוקשה by חיוב בדיקה וביטול will now prove that there is a תוספות

דהא אמר¹⁹ שיאור²⁰ ישרף והיינו חמץ נוקשה כדמוכח התם²¹ –

For the ברייתא states that שיאור should be burnt and חמץ נוקשה as is evident there in that גמרא –

ואיכא למאן דאמר נמי התם²² דכל שכן חמץ גמור על ידי תערובת –

And there is also one who maintains there that תערובות חמץ must certainly be burnt –

משמע דאסור להשהותו דאי מותר להשהותו אמאי ישרף –

This indicates that it is forbidden to maintain it in one's possession (out of the concern that he may come to eat it), **for if it is permitted to maintain חמץ נוקשה** why should it be burnt –

ישהה אותו עד אחר הפסח ויהא מותר אפילו לרבי יהודה –

He should keep it till after פסח and it will be permitted (to be eaten, etc.) **even according to ר"י** who takes the more stringent view concerning הפסח עליו

דלא אסר רבי יהודה חמץ אחר הפסח אלא בחמץ גמור –

¹⁵ חמץ נוקשה is a חמץ which is not fit to be eaten; however it is חמץ בעין not an admixture of חמץ.

¹⁶ חמץ נוקשה (חמץ) ע"י תערובות is an admixture of חמץ and other ingredients which is fit to be eaten

¹⁷ ע"ש ד"ה ואלו.

¹⁸ The reason is that once the חכמים were מחייב בדיקה וביעור (where there is "ב"י וב"י") they included all types of חמץ (including תערובות וע"י חמץ נוקשה) even if there is no "ב"י וב"י", in order not to cause any confusion.

¹⁹ לקמן מג, א.

²⁰ See ד"ה שיאור רש"י, that שיאור (not to be confused with שאור which is a leavening agent and is לכו"ע) is a dough which did not become sufficiently חמץ. See מה, ב for additional descriptions of שיאור.

²¹ חמץ נוקשה וע"י תערובות חמץ נוקשה by איסור לאו (רב יהודה) משנה (דף מב, א) there cites the גמרא. The חמץ נוקשה (the גמרא there presumes) is חמץ נוקשה (according to both ר"י ור"נ [see following footnote]) and certainly for תערובות וע"י חמץ נוקשה. It is evident from that גמרא that שיאור is חמץ נוקשה.

²² There is a מחלוקת there between רב יהודה (who maintains that תערובות חמץ גמור ע"י תערובות חמץ נוקשה is stricter than תערובות חמץ גמור ע"י תערובות חמץ נוקשה) and רב יהודה (who maintains that תערובות חמץ נוקשה is stricter than תערובות חמץ גמור ע"י תערובות חמץ נוקשה).

For חמץ גמור **did not prohibit** פסח **after** חמץ **unless it was** ר"י

דאיכא ג' קראי²³ לתוך זמנו ולפני זמנו ולאחר זמנו (לקמן דף כח, ב) –

For there are three פסוקים concerning the prohibition of חמץ; one is **for during the time** פסח, one **before the time**, and one **after the time**. However this is all concerning חמץ גמור –

אבל בנוקשה דליכא אלא חד קרא אפילו רבי יהודה מודה:

But concerning חמץ נוקשה **where there is only one פסוק even** ר"י **agrees** that there is no איסור (לפני זמנו ו)לאחר זמנו. Therefore the question is why it should be burnt. This proves that any and all חמץ (including תערובות וע"י נוקשה) is subject to the rule of בדיקה וביעור (even though there is no איסור of וב"י²⁴).

SUMMARY

רש"י maintains that the חיוב בדיקה is וב"י, שלא יעבר עליו בב"י וב"י, and תוספות maintains that the חיוב בדיקה is לאכלו. It cannot be for וב"י (according to תוספות) for ביטול is sufficient to prevent וב"י. The חיוב בדיקה וביעור is only by חמץ because either a) it is מינייה, לא בדילי, or b) the תורה was מחמיר to be עובר on וב"י. This חיוב applies however, even to תערובות וע"י נוקשה, where there is no וב"י.

THINKING IT OVER

1. תוספות mentions the ruling of ר"י אמר רב that הבודק צריך שיבטל. Was this ruling instituted in the time of רב, or was this ruling also effective in the times of the משנה?

2. How can the איסור דאורייתא of וב"י be a cause to the גזירה דרבנן of שמא יבוא לאכלו?²⁵

²³ פסוק כל מחמצת. ולא יאכל חמץ (שמות [בא] יג,ג). כל מחמצת לא תאכלו (שם יב,כ) לא תאכל עליו חמץ (דברים [ראה] טז,ג) teaches us that (even) חמץ נוקשה is באכילה.

²⁴ איסור באכילה חמץ נוקשה is required by ביעור וכו' since the rule is שיאור ישרף. For we may explain that ישרף means it will have to be burnt (eventually) since it is בהנאה אסור פסח and after פסח, but not that it may not be kept on פסח. However now that we have established that נוקשה לאחר הפסח is בדיקה וביעור, why should it be burnt! This proves that the חיוב בדיקה וביעור is on חמץ נוקשה as well לאכלו.

²⁵ See footnote # 13.